

A MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉSEK BEFOLYÁSA A KÜLPOLITIKÁRA.

— Első közlemény. —

A magyar történetírás méltán kérkedik azon ténynyel, hogy az angol magna chartával majdnem egyidejűleg jött létre az arany bulla, [mely, mint amaz, a királyi hatalomnak korlátokat szabott, a rendek jogi védelmére bástyákat emelt; sőt fölötte még azon előnnyel dicsekszik, hogy egyúttal a királyi hatalmat megszilárdította, a birtokaristokratia túlkapásaival szemben ellenállásra képesítette.¹

Alkotmányos intézményeink fejlődésének tanulmányozása a nemzeti önérzet részére egy másik tényben is táplálékot nyújt.

A Hunyadiak és Jagellók korából fönmaradt emlékek kétséget kizáró tnnúsága szerint volt idő, a mikor az európai nemzetek sorában a magyar ismerte föl legvilágosabban azon természetes kötelességet, hogy az államok sorsa fölött döntő külpolitika irányítását nem engedheti át kizárólag azon keveseknek, kiket a királyi kegy véletlene vagy a születés kedvezése a hatalom birtokába juttat, hanem az ország törvényes képviselete útján, az országgyűlésen közvetlenül kell rá befolyást gyakorolnia.

Volt idő, mikor az európai nemzetek között olyan sikeresen, mint a magyar, egyik sem vívta ki ezen kötelességnek megfelelő jogok elismerését uralkodói részéről.

Ezen jogokat politikai történetünk sokkal jelentékenyebb kiterjedésben állítja elénk, mint a hogy' azokat a jogtörténet feltünteti. Timon Ákosnak a jelen év folyamán megjelent kitünő kézikönyve azt tanítja, hogy a király joga:

¹ Gróf Andrássy Gyula: *A magyar állam fönállásának és alkotmányos szabadságainak okai.* I. 136—153.

1. az állam képviselétéről való gondoskodás;
2. a háború és béke fölötti határozás.

Továbbá szerinte a király az országgyűlés elé a békeszerződéseket csak azon esetekben köteles terjeszteni, ha 1. a trónöröklésre vonatkoznak, vagy

2. az ország valamely területrésének elidegenítéséről vagy 3. határkiigazításról rendelkeznek.

Vége mint tényt említi, hogy a királyok gyakran a háború megindításának ügyét, — a megajánlandó hadi adóval kapcsolatban — az országgyűlés elé vitték.¹

Ezzel szemben megállapítható, hogy az országgyűlés a királylyal együtt gyakorolta:

1. az állam külügyi képviselétéről való gondoskodást, azaz

a) a külhatalmakhoz küldött követek megválasztását és utasítással ellátását;

b) a külhatalmak követeivel való tárgyalást;

c) a külhatalmakkal szerződések megkötését.

2. a békekötésekben való közreműködés és megerősítésük jogát oly esetekben is, mikor azok a király-választás szabadságát nem korlátozták;

3. a háború fölött való döntés jogát, olyan esetekben is, mikor az ügy a hadi adó megajánlásával nem állott kapcsolatban.

Pedig az ország-képviselő jogigényeinek leginkább kedvező angol alkotmány is mindezen jogok gyakorlásából a parlamentet kizárja és azokat kizárólag az uralkodó részére (ministereinek felelőssége mellett) biztosítja.² Nyomaiba léptek

¹ *Magyar alkotmány- és jogtörténet.* Ötödik kiadás. Budapest, 1917. 599. l.

² «A hatalom, melyet a király külügyi functiója által kifejthet, nincs a parlamentnek egyenes tanácsa és hozzájárulásához kötve . . . A király, angol fölfogás szerint, külügyekben népe helyett cselekedhetik, a mit e téren tesz, az a parlament által utólag meg nem erőltethető, az az egész nemzet ténye. Az angol alkotmány ebből folyólag nemcsak követek küldésére és fogadására, nemcsak hadüzenés és békekötésre jogosítja föl, hanem háború nélkül is, egyedül a király az, a ki a külállamokkal bármiféle szerződést, szövetséget köthet, a nélkül, hogy ezek érvényéhez a parlament hozzájárulása kívántatnék». Concha Győző: *Újkori alkotmányok.* Budapest, 1888. II. 223.

azon alkotmányok is (például az északamerikai Egyesült-Államoké, Belgiumé), melyek modern alkotások, nem történeti fejlődés gyümölcsei.¹

I.

Hunyadi Mátyás, noha magával hozta a trónra az autokrata hajlamait, melyeket lelkesedése a római imperium eszményeiért ápol, kényszerítve látta magát arra, hogy külső politikája irányításában a nemzet jogait tiszteletben tartsa.

Mikor 1462 tavaszán megbízottja a Frigyes császárral megindított bizalmas tárgyalásban előleges megegyezést ért el, a hivatalos tárgyalásban az országgyűlésnek megadta az azt megillető szerepet. Az iratokban, melyekkel azt kihirdette és a köznemességet fejenként megjelenésre meghívta, nyíltan hangoztatja, hogy mivel a korona visszaszerzése és (a császárral) fennforgó viszályok megszüntetése az ország összes rendeit érdekli, ezen fontos ügyeket nem akarja a főpapokkal és világi urakkal elintézni, hanem szükségesnek tartja, hogy az összes rendek közreműködésével következzen be a döntés. »*«Ea quae ad publicam pertinent utilitatem, merito communi omnium consilio discutienda sunt et decidenda.»*²

Elhatározását a császárral közölvén, bejelentette neki, hogy »minden igyekezettel azon fog fáradozni, hogy a békefeltételek az országgyűlésen az egész ország (Universitas regni) részéről elfogadtassanak³;» a mely kijelentéssel elismeri az ország jogát, hogy a feltételeket módosítsa vagy elutasítsa.

A magyar koronát uraló raguzai köztársaságot szándékairól értesítvén, azon reményét fejezte ki, hogy az előleges megegyezést »az országgyűlés meg fogja erősíteni».⁴

A május elején tartott budai országgyűlésen az előleges megegyezés pontozatait előbb a főrendek tárgyalták és miután elfogadhatóknak találták, a köznemesség elé terjesztették, a

¹ V. ö. Concha. I. 63., 263.

² *Epistolae Matthæ Regis*. Pars II. epistola 24.

³ Ugyanott, epistola 1.

⁴ Ugyanott, epistola 25.

mely nem emelt ellenök kifogást ; mire a béke megkötése tárgyában az országgyűlés «egyhangú határozatot hozott.»¹

Ez azt tartalmazza, hogy a császári udvarhoz küldendő biztosok a békét az előleges megegyezés föltételeinek alapján kössék meg.²

Az ország rendei még a biztosok kijelölését és utasítással el-látását sem engedték át teljesen a királynak, hanem vele együt-tesen foganatósították, a mit nemcsak ők maguk hirdetnek, hanem okirataiban maga Mátyás szintén elismer.³

Mivel a béketárgyalások megindítása haladékot szenvedett, az ügy a következő 1463. év tavaszán, Tolnán tartott országgyű-lésen újból napirendre került, hol az ország rendei korábbi ha-tározatukat megerősítették.⁴

Ekkor végre 1463 július 19-én megkötetett a békeszerző-dés, a melynek élén a magyar biztosok elmondják, hogy a meg-hatalmazást nemcsak a királytól, hanem «az ország főpapjai, bárói, nemesei és előkelői», tehát az országgyűlés részéről is kapták.⁵

A bevezetés azon viszályokról szól, a melyek egyrésről

¹ A főrendek a császárhoz intézett levelükben említik, hogy az előleges megállapodást «Universitati regni quantum opus fuit» terjesszék elő. Ugyanott, Epistola 69.

² Erről a főrendek az imént idézett levélben értesítik a császárt : Mátyás király 1463 július 26-iki okiratában nyíltan vallja, hogy a Vitéz János által megindított béketárgyalások «per prelatos, barones et nobiles regni... in generali congregatione regni» folytattattak.

³ A koronázó országgyűlésen egybegyűlt rendek 1464 a príl 3-ikán írják, hogy a biztosok «juxta limites mandatorum nostrorum eis datorum» kötötték meg a békét. Mátyás 1463 július 26-án írja, hogy a béketárgyalásokkal megbízott követek «per nos et prelatos, barones ac nobiles regni» küldettek ki. 1464 április 24-én pedig, hogy a követek «missi per nos de consensu et electione omnium prelatorum, baronum, nobilium et procerum regni nostri Hungariae... cum pleno mandato nostro ac prelatorum, baronum, nobilium et procerum» voltak ellátva.

⁴ Az 1463 július 26-án kelt okiratban világosan mondja Mátyás, hogy a békét «de consilio et consensu prelatorum, baronum, comitum et nobilium regni nedum in congregatione Budensi observata, sed et alia congregatione in Tolna tenta habita» kötötte meg.

⁵ «Regis... prelatorumque, baronum, nobilium et procerum... potestate fulciti».

Frigyes császár, másrésről «Magyarország és rendei» között dúltak, a nélkül, hogy akár csak meg is emlitené a királyt, pedig közvetlenül ő ellene irányult a császár ellenséges föllépése.

A békefeltételekben Frigyes köteleztetik, hogy a király és a rendek háborgatásától tartózkodjék, a királyt és az országot támogatásban részesítse.

Másrésről a király, a rendek és az ország köteleztetnek, hogy a békét lelkiismeretesen tartsák meg, a békezavarók ellen fegyveresen lépjenek fel. A császár és fia részére az ország és a király költségén hadisegítség biztosítatik. A trónöröklésnek Mátyás fiörökös nélkül bekövetkező halála esetén Frigyes és fia részére biztosítása azzal indokoltatik, hogy ily módon a király és az ország iránt való ragaszkodásuknak megszilárdítását várják. A Frigyes részére átengedett magyarországi várak visszaváltásának joga a magyar király és az ország javára biztosítatik.

A szerződés utolsó pontjában a magyar biztosok kötelezettséget vállalnak, hogy azt a király és a főrendek által megerősítetik.

Mátyás király július 26-án állította ki a megerősítő okiratot, a melyben nyíltan elismeri, hogy a szerződést az általa és az ország rendei által kiküldött követek kötötték meg, ő pedig a budai és tolnai országgyűlések «tanácsára és beleegyezésével» erősíti meg.

Koronáztatása után erről újabb okiratot állított ki.

Ennek ellenére a koronázó országgyűlésen egybegyűlt rendek a maguk részéről szintén külön megerősítették a szerződést, a melyről hangoztatták, hogy az «általuk adott meghatalmazás korlátai között» köttetett meg.¹

II.

A nagy király törpe utóda nem ismerte a történelemnek azon tanulságát, hogy a népek jogaik zavartalan gyakorlásának

¹ Mindezen okiratokat, melyeknek példányai a bécsi titkos levéltárban őriztetnek, kiadta Kollár Ferencz *Casp. Ursini Velii de bello Pannonico* című kiadványának (Bécs, 1762.) függeléke gyanánt.

forrásából merítik erejüket. [A mikor a királyválasztásnál mellőzött és igényeit a trónra fegyverrel kiküzdeni törekvő Miksa római királylyal 1491 nyarán béketárgyalásokat indított meg, nem hívta össze az országgyűlést és önhatalmából rendelte a békebiztosokat, a kiket teljhatalommal ruházott föl.¹

Azonban Miksa, kinek az 1491 november 7-én megkötött békeszerződés Ulászló halála esetére a trónöröklést biztosította, tisztában volt azzal, hogy ezen megállapodás az ország rendének hozzájárulása nélkül érvény- és értéktelen maradna. Ezért a szerződésbe a következő rendelkezést vétette föl.

Ulászló mielőbb országgyűlést hív össze, a melyen a megjelenő főpapok, zászlósurak, városi követek és egyéb előkelőbb rendek a békeszerződést ünnepélyesen elfogadják és egyenként mind a maguk, mind örököseik nevében megtartására kötelezettséget vállalnak, a mit az országgyűlésre küldendő német követ kezeibe leteendő esküvel erősítenek meg. Továbbá pünkösztkor tartandó másik országgyűlésen, a melyre az ország és az ahhoz tartozó melléktartományok «összes lakói» meghivandók, a békeszerződés kihirdettetvén, «az egész nép» Miksát és örököseit az ország jövődjé királyának elismeri.²

Eszerint a szerződő felek elismerték, hogy a megkötött szerződés érvényessége az országgyűlés hozzájárulásától föltételeztetik. Ezt természetesnek kell tartanunk, mert még ha az uralkodó a békekötés felségjogát a gondolható legszélesebb kiterjedésben bírja is, ez nem terjeszthető ki odáig, hogy a király az ország alkotmányát megváltoztatni, a nemzet alkotmányos jogait megszorítani a békekötés örve alatt föl volna hatalmazva.

Így tehát teljesen érthetetlen, hogy az ezen kérdést legújabbán tárgyaló történetíró azt hirdeti, hogy «a béke elfogadása vagy el nem fogadása tényleg nem tartozott az országgyűlés elé... a béke megerősítéséhez a király hozzájárulása után nem volt szükség az országgyűlés hozzájárulására».³

¹ Forishaber: *Beiträge zur Geschichte Ungarns*. 97.

² Ezen szerződést is közölte Kollár az idézett munkában.

³ Szabó Dezső: *Küzdelmek a nemzeti királyságért*. (Buda pest, 1917.) 65. Súlyt vet azon tényre, hogy Corvin János a szerződés egyik pontját azonnal ratificálása után érvényesnek ismerte el; azonban ezen pont magán-

Ulászló király december 6-án ratificálta a békeszerződést. Az országgyűlést 1492 február másodikára kihirdető iratban csak annyit mondott, hogy a békekötés ügyében történeteket az ország rendjeivel «közölni» fogja.¹

Eljárása azzal, a mit — mint láttuk — Mátyás király követett és a magyar alkotmánynak ebben megnyilatkozó alapelveivel kirívó ellentétben állott.

Ezt a felfogást vallotta és érvényesítette az országgyűlésen egybegyűlt köznemesség. Az esztergomi érsekség kormányzója, tehát egy jól informált és elfogulatlan tanu, jelenti a következőket:

Mikor Miksa követei az országgyűléstől a békekötés megállapodásainak foganatosítását kívánták, nagy izgatottság keletkezett, a köznemesség határozottan kijelentette, hogy nem fogadja el a békét és felfegyverkezvén, olyan fenyegető magatartást tanusított, hogy a német követek a királyi palotába menekültek és ott egy napig elzárkóztak; sőt a főrendek sorában is nézeteltérés merült föl; végre abban történt megállapodás, hogy csak a főrendek kötelezik magukat esküvel Miksa trónöröklési jogának Ulászló fiörökös nélkül bekövetkező halála után elismerésére, ezek is csak most, nem pedig minden trónváltozás alkalmával.²

Csakugyan az ország főrendjeinek hosszú sorozata kötelezte magát okiratban és esküvel arra, hogy a mikor a jelzett eset bekövetkezik, Miksát a trón örökösének elismerik. Erre természetesen föl voltak jogosítva, de ezzel tényleg és hallgatagon elismerték, hogy maga az országgyűlés a békekötést nem szentesítette, mert ha ez megtörtént volna, a külön okiratok kiállítása feleslegessé válik.

A következő országgyűlések szintén azon meggyőződésben éltek, hogy az 1491. évi békekötés az országot nem kötelezi. Erre utal az 1498. évi országgyűlés azon végzése, a mely királyválasztás esetén a külhatalmak követeinek az ország rendei által

jogi természetű ügyet tartalmazott, a mely egészen más megítélés alá esik, mint a közjogi vonatkozású rendelkezés.

¹ «Necessarium puta vimus . . . omnia communicare.»

² Az 1492 márczius 26-iki levél a modenai levéltárban, másolata az Akadémia Történelmi Bizottságának kéziratrárában. Kivonatát közli Óvári Lipót: 691. szám alatt.

meghallgatását tiltja, a mivel a rendek világosan vallják, hogy királyválasztási joguk gyakorlásában magukat befolyásoltatni és korlátoztatni nem engedik. Még határozottabban nyer kifejezést ezen álláspontjuk az 1505. évi országgyűlés azon végzésében, mely megállapítja, hogy Ulászló fiörökös nélkül bekövetkezett halála után csak született magyart emelnek a trónra, a mivel Miksát és örökösait a trónöröklésből kizárván, az országgyűlés által megerősített békekötést érvénytelennek tekinti.¹

Maga Ulászló is, a tapasztaltakon okulva, ugyanezen fel fogást vallotta. A párizsi nemzeti könyvtár egy kézírata fönntartotta Miksa követeivel 1503 tavaszán folytatott párbeszédét, a melyben az utóbbiak az 1491. évi szerződés megerősítését kérték. A király válasza így hangzott: «Kérésüket nem teljesíthetem, mivel már szétoszlottak az ország főrendei és nemesei, a kiknek beleegyezése nélkül ilyen fontos ügy nem tárgyalható».²

Ha a békeszerződést érvényesnek tekinti, azt kellett volna válaszolnia, hogy felesleges megerősítéséről beszélni.

Hogy azt érvénytelennek tekintette, az is bizonyítja, hogy az azzal ellentétben álló 1505. évi végzést szentesítésével látta el.³

Sőt maga Miksa is azzal, hogy 1503-ban a megerősítést kérte, elismerte, hogy trónöröklési igényei számára a szerződésben kellő biztosítékot nem talál.

Ezt abban még kevésbbé találhatta föl az 1505-iki végzés megalkotása után. Azért a következő év tavaszán a magyar rendekhez intézett manifestumában azon fictióval próbálkozott a nemzetre hatni, hogy az a végzés rája nem alkalmazható, mert ő magyarnak tekintendő, a mit különösen hangzó, mondhatnók gyermekes naivságról tanuskodó érvekkel bizonyított. Nemcsak arra hivatkozott, hogy magyar királyok vére-

¹ Hogy ezen az országgyűlésen a nemzeti királyság helyreállítása érdekében nem egyedül szövetség jött létre (mint eddig hittük), hanem végzés is alkottatott, a királyné főpohármesterének Miksához intézett (a bécsi levéltárban őrzött, eddig föl nem használt) jelentéséből tudjuk.

² «Dissolutus erat conventus regni procerum et nobilium, absque quorum consensu tanta res non erat tractanda.» A dátum-nélküli írat másolata, melyet Marczali Henriknek köszönünk, a Nemzeti Múzeum könyvtárában.

³ Ezt is az idézett jelentésből tudjuk.

ből származik és magyar király címét viseli; hanem felhozta, hogy az osztrák tartományok hajdan Felső-Pannoniának nevezettek, székvárosa, Németújhely, magyar királyleány jegyajándéka gyanánt szállott egyik elődére és a németújhelyi vár tornya, melyben ő és ősei születtek, «magyar torony» elnevezés alatt ismeretes. De egyúttal fenyegetődött, hogy ha a magyar rendek végzésüket el nem törlik, fegyver hatalmával fog ellenök föllépni;¹ sőt, hogy nyomást gyakoroljon rájuk, azonnal megindította az ellenségeskedéseket.

III.

Ennek következtében Ulászló, a Szent-György napján (1506) egybegyűlt rendek követeléseinek engedve, hadat izent neki és az ország hadseregének gyülekezési helyéül Székesfehérvárt jelölte ki. Az itt nagyszámban egybegyűlt rendek, noha nem országgyűlésre hívtak össze,² kijelentették, hogy ők «egész Magyarországot képviselik» (totum regnum Hungariæ repræsentant). Ezen kifejezésből kiolvashatjuk azt is, hogy a rendek jogaikat az országgyűlésen az egész ország képviselőinek minőségében, nem pedig személyüket vagy osztályukat megillető kiváltság czímén gyakorolták. Mint ilyenek nemesak az országgyűlés jogait vették igénybe, hanem felhasználták a kedvező alkalmat, hogy azokat, a felségjogok rovására, kiterjeszszék.

A Kállay-család levéltárában megőrzött és ekkorig nem értékesített iratból tudjuk, hogy az országos haderő fővezéreit «a király, az urak és a köznemesség» együtt választották meg.³

Azonban ugyanekkor a gyűlés hozzájárult ahhoz, hogy Miksával béketárgyalások indíttassanak meg. Ezen ügyben a rendek teljesen a Mátyás király által 1462-ben követett eljárást követték; a királylyal együttesen választották meg a békebiztosokat és készítették el részükre az utasítást.

¹ Kiadta Horvát István: *Werbőczy emlékezete*. 158.

² Szabó Dezső idézett munkájában alaptalanul állítja, hogy országgyűlés hívatott össze Székesfehérvárra.

³ A nádor, Zápolyai János és Som Józsa 1506 július 27-én kelt leveléből tudjuk ezt.

A királyi megbízó-irat szövege szerint a biztosok teljhatalommal ruháztattak föl, hogy «a király és az egész ország nevében, a király és az ország utasítása szerint», a római királylyal egyezségre léphessenek.

Egy másik megbízó-iratban öt főpap és huszonkét világi úr a «maga és az ország többi főpapjai, bárói, nemesei és előkelői nevében, kik a király mellett Székesfehérvárt tartózkodnak, az egész országot képviselik», a római királyhoz küldött követeket szintén fölhatalmazták, hogy «az ő nevükben és az egész ország nevében» Miksával az egyezséget megkössék, a melyet «maguk megtartanak, mások által is megtartatnak és általuk kiállítandó okiratban meg fognak erősíteni.»

A tárgyalásokban Miksa követeinek igyekezete főképen oda irányult, hogy uruknak az 1491. évi szerződésen alapuló örökösödési igényeit biztosítsák. Ez ellen Ulászlónak nem volt kifogása, mert a titok leple alatt benső összeköttetését a német királylyal állandón ápolta és a két uralkodóház között a kettős házasság ekkor már tervben volt. Azonban a magyar biztosok tisztában voltak azzal, hogy ilyen megállapodás ellen a köznemesség óvást emelne. Ezért csak arra az engedményre voltak hajlandók, hogy a szerződésbe Miksa nyilatkozata iktattassék, a melyben Magyarországra tartott «örökösödési és egyéb igényeit» fönn tartja. Ezen fönn tartás, mivel azt a másik részről a hozzájárulás egyetlen szava sem kísérte, tisztán akademikus jellegű volt; a mit az a körülmény is bizonyít, hogy Miksa a fönn tartott jogok érvényesülésének biztosítékait, melyeket az 1491. évi szerződés magában foglalt, most követelni nem bátorzkodott. Mondhatnók tehát, hogy ez a fönn tartás ezen formában, Magyarország részéről, az örökösödési igények elutasításával egyértelmű!

A békeszerződés fogalmazásában a magyar biztosoknak ismét az 1468-iki okirat szolgált mintául.

A szerződést az Ulászló király és Magyarország rendei által kiküldött követek kötik azon viszályok kiegyenlítése végett, a melyek egyrészről Miksa német király, másrészről Ulászló és «Magyarország rendei» között támadtak volt, minélfogva jövőben egyrészről Miksa király, másrészről Ulászló és Magyarországnak mind egyházi, mind világi rendei között állandó békesség jön létre.

A szerződés e mellett még csak azon megállapodást tartalmazza, hogy mindkét fél visszahívja seregeit és a vitás kérdések Miksának római útjából visszatérése után fognak elintéztetni.

Figyelemreméltó, hogy Miksa most nem követelte, mint 1491-ben, a szerződésnek a magyar országgyűlés elé terjesztését és a magyar biztosoknak csak arra kellett magukat kötelezni, hogy Ulászló ratificatióját kieszközljk.

Ulászló ezt 1506 augusztus 5-én kelt okiratában teljesítette. Bevezetésében elmondja, hogy a szerződést az ő követői mind az ő, mind pedig egész országának nevében kötötték meg. A befejező sorokban pedig hangoztatja, hogy a kötelezettségeket, melyeket mind az ő, mind az egész Magyarország nevében vállaltak el a biztosok, megerősíti és mind a maga, mind egész magyar királysága részéről igéri, hogy azokat megtartja és megtartatja.¹

Noha e szerint a békekötés a trónöröklés-ügyére vonatkozó megállapodást nem tartalmazott és a királyválasztási jogot nem szorította meg, szükségesnek mutatkozott azt a fehérvári gyűlésen kihirdettetni,² csak ennek megtörténte után ismertetett el érvényesnek és rendeltetett el a magyar hadak visszavonulása az osztrák határról vagyis a béke-állapot helyreállítása.³

IV.

Még ha azt hihetnők is, hogy ezen szerződések megkötésére a magyar országgyűlés csakis azon jogcímen, hogy a magyar nemzet alkotmányos jogainak megszorítását vonták maguk után, gyakorolt befolyást: más, kétséget kizáró tények bizonyítják, hogy azt a nemzetközi összeköttetések, a külügyi politika egész területén igénybe vehette és vette.

A törökökkel létesítendő békeszerződések ügye több ízben

¹ Ezen okiratokat szintén Kollár tette közzé. I. m. 266—274.

² Ennek megtörténtéről Brandenburi György július 27-iki levelében szól.

³ Ezt a három fővezér idézett leveléből tudjuk.

került az országgyűlési tárgyalások napirendjére.¹ És a legvilágosabban szólanak azon történeti emlékek, melyek Magyarország állásfoglalását a cambrai liga irányában ismeretik.²

Az 1508-ik év végén Miksa császár és XII. Lajos francia király szövetséget kötöttek, melynek czélja a Velence által idők folyamán meghódított területek visszaszerzése volt. II. Gyula pápa is csatlakozott hozzájuk. A következő év folyamán a szövetségesek erőfeszítéseket tettek, hogy a magyar királyt csatlakozásra bírják, azon ígérettel, hogy Dalmatia visszahódításához hathatós segítséget fognak nyújtani.

A magyar tanácsosok kezdetben megkísérelték, hogy Velenczétől Dalmatia önkéntes átengedését eszközöljék ki, azon fenyegetéssel, hogy mikor az európai hatalmak visszaszerzik azt, a mire igényt tartanak, a magyarországi rendek nem fogják tűrni, hogy az osztozkodás tétlen tanui maradjanak. Felvilágosították a signoriát a felől, hogy nemcsak a főurak jutnak szóhoz, hanem a köznemesség tömege is. «A nép, mely az országgyűlésre jön — mondák a velencei követnek — bár és esztelen, érvekkel nem lehet rá hatni.»³

Azt, hogy Magyarország állásfoglalásában a rendeket illeti meg a döntő szó, ezt nyíltan hirdette a király meghívó iratában, melylyel márczius 12-ére Esztergomba országgyűlést hirdetett.

«A keresztyén fejedelmek, — úgymond — élükön szentséges atyánkkal, követeik útján szüntelenül ostromolnak minket

¹ II. Ulászló csehországi tanácsosa, Lobkovitz Bohuslaw, 1503 június 10-én Budáról írja: «Conventus dissolutus est, in quo nihil aliud factum atque constitutum est, quam induciæ cum Turcis ad septennium firmatæ. Kovachich: *Supplementum ad Vestigia Comitiorum*.. II. 304. 1517-ben az országgyűlés azért hivatott össze, hogy a törökkel a béke megkötése ügyében döntson. *Acta Tomiciana*. IV. 116. 1518-ban az országgyűlésen török követ jelent meg és békét ajánlott. A velencei követ október 30-án jelenti ezt. 1523 tavaszán a király tette föl az országgyűlésnek a kérdést: békét akar-e vagy háborút a törökkel.

² Ezeket már 1882-ben *Magyarország és a cambrai liga* című, a *Századokban* megjelent tanulmányaimban ismertettem. Sajnos, a magyar alkotmánytörténet munkásai nem vettek róla tudomást.

³ A velencei követ 1510 január 7-én és június 18-án kelt jelentései.

kéréseikkel, hogy Isten dicsőségére, a keresztyénség javára és országunk területének gyarapítására szövetségükhöz csatlakozunk. Mi azonban, mivel megszoktuk az ország közjávárt illető ügyekben híveink tanácsát kikérni, a válasz megadását elhalasztottuk és azt híveink egyetemes elhatározásától teszszük függővé». ¹ Evégből a köznemességet fejenként személyes megjelenésre hívta föl.

Az országgyűlés, mivel a király Sziléziából, a hol időzött, nem tért vissza kellő időben és a rendek a téli évszakban kevesen gyűltek egybe, határozathozatalra nem tartván magát illetékesnek, tárgyalásait június 24-ére halasztotta el.

Miksa tudomást nyervén arról, hogy a szövetséghez való csatlakozás ügye az országgyűlés hatáskörébe tartozik, elhatározá, hogy mind ő maga, mind a franczia király oda követeket küldenek, a miről már april 25-ikén értesíté a magyar királyt. ²

Csakugyan a császár három követé és a franczia követ, kik június közepén megérkeztek Magyarországba, nemcsak a királyhoz, hanem a magyarországi rendekhez intézett megbízóleveleket is hoztak magukkal, melyet a Székesfehérvárt egybegyűlt köznemességnek bemutatni készültek. Szándékukat csak azért nem hajtották végre, mivel a köznemesség, miután a maga köréből teljhatalommal felruházott negyven képviselőt választott, szétoszlott és ezek azután a főrendekkel együtt Tatán, hol a király időzött, tartották üléseiket. ³

Itt július másodikán fogadták a rendek legelőbb a pápai követet, ki őket a törökök elleni háborúra buzdította, egyúttal felszólította, hogy a császár és a velencei köztársaság között a béke helyreállításában működjenek közre. Utánuk a császári és a franczia követek jelentek meg a rendek színe előtt. Min-

¹ «Nos, qui nihil unquam in similibus magnis rebus communem salutem præcipue illius totius regni Hungariæ et ceterorum fidelium nostrorum consilio agere consuevimus, hucusque responsum extraximus et distulimus et nos ad vestram universalem deliberationem retulimus». Kovachich: *Supplementum ad Vestigia Comitiorum*. II. 351.

² A császár levelének másolatát 1510 május 17-én a velencei követ mellékeli jelentéséhez.

³ A velencei követ 1510 június 26., 27., 30-iki jelentései.

denekelőtt megbízó-irataikat olvastatták föl. A császáré zajos jelenetre szolgáltatott alkalmat. Mint a magyar királyi cím viselője és a trón várományosa, Miksa «kedvelt híveinek» czímezte a rendeket. Ez nagy fölháborodást támasztott, mely gyűlöletes kifakadásokban nyilvánult. A cancellárnak sikerült a zajongókat lecsillapítani, mire a francia követ a szövetséghez való csatlakozásra hívta föl a rendeket.¹

Végül Velence követe járult a gyülekezet elé és a köz-társasággal fönnálló barátságos viszony fenntartása érdekében beszélt.

Három nappal utóbb, július 5-én hozta meg az országgyűlés a határozatot, hogy a király Dalmatia visszahódítása végett Velence ellen háborút indít, a császárhoz és a francia királyhoz a szövetség megkötése és a hadjárat tervének megállapítása végett követeket fog küldeni. A király a határozathoz hozzájárult. Ezen országgyűlésről magyarországi történeti emlékek teljesen hallgatnak; a velencei követ jelentései ellenben bőszéges részleteket tartalmaznak. Egyébiránt nem egyedül ezekből állapíthatjuk meg, hogy valóságos országgyűlési végzés mondotta ki a döntő szót. Miksa követei szintén azt jelentették küldőjüknek, hogy «a király az egész országgal az utolsó Rákosban Velence ellen a háború megindítását határozták el».²

Ezen ténynyel összhangzásban állottak azon kötelező iratok, a melyeket a német és francia követek kiállítottak. Ezekben kijelentik, hogy «a királylyal és az egész Magyarországgal kötötték az egyezséget»; «a királynak és az országnak tett ajánlatok» megtartására kötelezik uralkodóikat».³

A tárgyalások, a melyek ezután a császárral és a francia királylyal megindultak, nem vezettek eredményre, de ezen tény az országgyűlési végzésben és a diplomatiiai iratokban

¹ Haagi Leonhard grófnak 1510 július 29-én Miksához intézett jelentése a bécsi titkos levéltárban.

² Erről a császár 1511 augusztus 5-én értesíti római követét. A levél Bécsben.

³ A nyilatkozatok egykorú másolatai Bécsben.

világosan kifejezésre jutott közjogi fölfogás világosságát nem homályosítja el.¹

Az elemezett államiratokban a király személye mellett az ország és a rendek előtérbe lépésének jelentőségét fokozza az, hogy Miksa és XII. Lajos kizárólag a maguk nevében kötik meg a szerződéseket, a nélkül, hogy csak egyszer is országaikról vagy ezeknek rendeiről említést tennének. Ez szembetűnővő teszi a jelentékeny különbséget, mely a magyar alkotmány és a hűbériségen alapuló rendi alkotmányok között fennállott.

A magyar szent koronában frigyessült királyság és nemzet külön politikai individualitásának és egyenjogú souverainitásának tényei előtt állunk.

A magyar rendek ezen souverain állása átment az európai államok tudatába.

Mikor 1518-ban a lengyel király a német lovagrendet uraló Poroszország megszerzése érdekében erőfeszítéseket tett, Miksa császár kijelenté, hogy a német birodalomhoz tartozó lovagrendet el nem ejtheti; de egyuttal az ügy elintézésére békebírótság kiküldését javasolta, a mely a pápa, a császár, a magyar király és a magyar rendek követeiből alakulna². Mindezen tények, melyek egymással összefüggésbe hozva politikai rendszer megnyilatkozásai, nem a körülmények pillanatnyi alakulásának következményei, nem gyenge uralkodók engedményei vagy hatalmas ellenzék vívmányai.

FRAKNÓI VILMOS.

¹ Megjegyzem, hogy a II. Ulászló alatt meghonosult gyakorlat, a mely szerint a külföldre küldött követeket az országgyűlés is megbízólevéllel látta el, II. Lajos alatt is fennmaradt. Egy ilyen megbízólevelet közöl Szabó Dezső: *A magyar országgyűlések története II. Lajos korában.* (Buda pest, 1909.) 185. 1516—18 között ismételt jelentek meg a magyar országgyűlésen német és lengyel követek, kik azon fáradoztak, hogy uralkodóiknak a gyámságra tartott igényeit érvényesítsék. Ezen actio azonban nem tartozik a külpolitika körébe.

² *Acta Tomiána* III. 270 szám.